

PRAGUL, UȘA, POARTA EXISTENȚEI

LUCIA BERDAN

Simbolismul celor trei obiecte pe care ne propunem să-l detaliem aici prin exemple din culegerile mai vechi și din cele contemporane, făcute de noi, în teren, în ultimii 30 de ani, este unul cu implicații profunde pentru viitoarea existență: el desemnează locul de trecere dintre două lumi, dintre cea necunoscută și plină de mistere și cea cunoscută, supusă unor convenții sociale, dintre două stări de vârstă, de timp, de spațiu, între întuneric și lumină¹. Este vorba, apoi, de un simbolism inițiativ, marcând trecerea de la profan la sacru. Ianus, cel cu mai multe fețe, zeul latin al inițierii în mistere, era stăpân al celor două uși care fac trecerea de la pământ la cer: *ianus inferni* și *ianus coeli* (poarta infernului și poarta cerului). Pragul are și el rolul de spațiu de trecere între exterior (profanul) și interior (sacru). A trece pragul însemna, mai mult decât a trece de ușă și poartă, a păși într-un univers intim, sacralizat, păzit de zeii casei, și a te așeza implicit sub protecția stăpânului casei. De aceea, în vechime, fiecare prag era împodobit cu însemnele casei sau ale templului. Trecerea peste prag impunea o purificare a corpului, a sufletului, simbolizată de obligația de a păși peste el, pentru prima dată, purtat de cineva sau descălțându-te la intrare sau pășind peste un foc purificator. Simbolismul pragului este strâns legat și de cultul strămoșilor, cărora li se aduceau în fiecare an ofrande pe prag. „Cel care se apropie fără a fi purificat va fi condamnat și dat demonului celui rău pentru a fi devorat” (Agrippa, *De verbo mirifico*, cartea a II-a). J. G. Frazer, în lucrarea *Folclorul în Vechiul Testament*, observa că respectul pentru prag și teama de a nu-l atinge se regăsesc la populațiile barbare, ca și la cele civilizate. Romanii atribuiau pragului un caracter sfânt, de aceea îi consacraseră un zeu propriu, un fel de portar divin, numit Lumentinus. Mulți primitivi credeau că pragul este bântuit de spirite care vor să se insinueze în interiorul universului uman. Aceste credințe au persistat până la popoarele moderne. În Lituania, când se construiește o casă, sub prag se așază o cruce de lemn sau un obiect ce există în familie de mai multe generații, deci cu caracter sacralizat². Când treci pragul trebuie să-ți faci semnul crucii, iar în unele locuri se

¹ Jean Chevalier și Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, vol. 2-3, București, Ed. Artemis, 1995, p. 113-118.

² Sir George James Frazer, *Folclorul în Vechiul Testament*, București, Ed. Scripta, 1995, p. 193-194.

crede că trebuie să te așezi pe el. Locuința, după Mircea Eliade, este sanctificată, pentru că ea este la scară mică *imago mundi* și lumea este creație divină: „Se relevă în însăși structura locuinței simbolismul cosmic «imago dei»”³. Pragul, în credința tuturor popoarelor europene, este locul unde se adună duhurile rele. El barează drumul acestora spre interiorul sacralizat⁴. În obiceiurile de naștere, în primul mare ceremonial de trecere, în riturile de separație preliminară, foarte multe credințe populare se referă la interdicția pentru femeia însărcinată de a sta pe prag. După Artur Gorovei⁵, „femeia însărcinată să nu stea jos pe vreun prag, căci poate veni în urmă-i vreun vrăjmaș să dea cu toporul în pragul pe care a stat și atunci face copilul cu buza tăiată” și „femeia însărcinată să nu cumva să doarmă pe pragul casei, căci i se lasă copilul în prag și e greu de ea” (Țepu, Tecuci). Această credință se regăsește bogat reprezentată în mărturiile contemporane din culegerile noastre de teren din întreaga Moldovă⁶. Vom cita, în acest sens, un grupaj de astfel de credințe: „Femeia însărcinată dacă stă pe prag zice că ar naște un copil buzat” (Bacău, Sascut, Pâncești); „Să nu stea pe prag ca să nu le întâmpine ceas rău în prag” (Botoșani, Mitoc, Horia); „Nu se stă în pragul ușii, ca să nu stea copilul mult în pântece” (Vrancea, Dumitrești, Biceștii de Sus); „Să nu stea în prag pentru că se împiedică copilul când ajunge să meargă în picioare” (Vaslui, Blăgești); „Dacă vrea să aibă copil framos, să stea în fiecare duminică a sarcinii în pragul ușii să se pieptene” (Bacău, Berzunți); „Peste prag pășesc toate spiritele și bune și rele; pentru a-l feri pe copil [...]” (Bacău, Livezi, Orășu); „Că nu poate naște până nu bate pragul cu chiciorul” (Bacău, Vultureni); „Dacă stau, trebuie să dea cu piciorul în prag și să zică de trei ori «Hai, pragule, c-o să fac»” (Iași, Covasna, Costuleni); „Nu se trece prin fața unei femei însărcinate ci să oprești copilul în prag” (Vrancea, Vidra); „Din cauza ursătei. Dacă stai în prag și-ți faci cineva di ursită, îți bati cuiu-n prag” (Iași, Târgu-Frumos, Costești); „Se deoache și nasc greu” (Galați, Movileni); „Oricând nu-i bine să stai pe prag. Dacă mânânci stând pe prag, îți mânânci norocul. Femeia gravidă să nu stea pe prag ci naști greu” (Suceava, Fundu-Moldovei); „Dă vânt rău peste copil” (Bacău, Hurunți, Căpotești); „Să nu dea răul în ele” (Bacău, Vultureni, Valea Salciei); „Ca să nu li întunchine ceasu cel rău” (Botoșani, Ștefănești); „Din cauză că locul nu este curat” (Botoșani, Vlădeni, Brehuiești); „Sî nu tai lemni pi pragu ușii ci faci copilu cu buza tăietî” (Galați, Gohor); „Să nu se uite copilul cruciș” (Galați, Ghidigeni); „Dacă-i un copil încrucișat, în trei duminici sî sugî pe prag când trag clopotele de la biserică” (Suceava, Vatra Moldoviței); „Să nu stea pe prag, sî lichești diavolul di copchil” (Galați, Rediu); „Pisti prag trec mulți și așteaptă mult până naște” (Neamț, Poiana Teiului, Petru-Vodă); „Nu-i bine pentru că o găsește vânturi rele – Ucigă-l crucea”

³ Mircea Eliade, *Sacral și profanul*, București, Ed. Humanitas, 1992, p. 90.

⁴ I. Aurel Candrea, *Folklorul medical român comparat*, București, Casa Școalelor, 1944, p. 67.

⁵ *Credinți și superstiții ale poporului român*, București, Socec, 1916, p. 40; 220.

⁶ Arhiva de Folclor a Moldovei și Bucovinei (AFMB). Culegeri indirecte și directe.

(Iași, Miroslăvești); „Fată greu vitele la casa la care stă” (Suceava, Mănăstirea Humorului); „Femeia însărcinată nu trebuie să treacă sub zăvoare, pe sub prag, ci nu crești copilul” (Suceava, Ulma); „Se zice că peste prag trec mulți și apare la copil ceva rău” (Suceava, Moldovița); „Nu-i bine să stea, se oprește copilul în prag. Nici pe sub gard să nu treacă, nici pe sub lacăte, că naște greu” (Suceava, Ulma, Lupcina); „Sunt vorbite de lume” (Vaslui, Coroiști); „Se nasc copii cu năravuri” (Vrancea, Străoane, Repedea); „Face copilul ușernic” (Vrancea, Tănăsoaia, Costișa); „Dacă femeia însărcinată stă în prag, copilul care-l va naște nu se va mărita (înșura) la vreme” (Bacău, Căiuți); „Nu naște până nu va bate cu piciorul în prag” (Bacău, Filipeni, Brad); „Pentru că iese copilul cu picioare crăcănate” (Bacău, Scorțeni); „Că nu mai are copilul somn, îi pierd somnul” (Bacău, Tătărești, Gherdana); „Să nu nască doi gemeni” (Botoșani, Dângeni, Iacobeni); „Naște copilul fără grai” (Galați, Vârlezi, Crăiești); „Ies băieții cu vederea încrucișată” (Galați, Fântânești, Viile); „Crești capul cât ușa” (Galați, Schela); „Ca să fie păzită de orice rele” (Neamț, Tașca, Neagra); „Stă copilul în pragul nașterii” (Neamț, Borca, Sabasa); „Naște greu femeia însărcinată care stă în pragul ușii” (Iași, Hârlău, Pârcovaci); „Se înădușă copilul” (Iași, Belcești); „Se întoarnă copilul” (Iași, Siretel, Berezlogi); „Vine copilul în praguri” (Suceava, Soldănești); „Trudești mult” (Vaslui, Ivănești); „Ca să poată naște e pusă să dea cu piciorul în prag” (Vaslui, Murgeni, Schineni); „Face copilul cu buza despătată” (Vrancea, Boghești); „Îi trăsnește Dumnezeu” (Vrancea, Jariștea, Scânteia); „Fac copiii cu capul mare și nasc greu” (Vrancea, Gura Calitei); „Fac fete multe pentru că pragul este tăiat” (Vrancea, Jitia); „Îi cheri laptele” (Vaslui, Zorleni, Simila); „Pentru ca să nu fie copilul încrucișat” (Vaslui, Dănești); „Cî stă copilul în prag la naștiri” (Vrancea, Tătăranu, Bordeasca Veche); „Nașterea-i oprită în prag (nasc greu)” (Vrancea, Străoane, Muncelu); „Nu-i bini să șadă femeia însărcinată pe prag... când vra să nască nu poți să nască” (Sălătruc, Dărmănești, Bacău; înregistrează Lucia Berdan la 8 iulie 1984, Mg. 624, I, 12). „Ca să nască ușor dă cu piciorul-n prag c-o trecut pisti prag” (Todireni, Stănița, Neamț; culege în 1988 Lucia Berdan, Mg. 635, I, 32). „Când năștea lăsa ușa deschisă. Ca să nască ușor” (Vlădiceni, Bârgăoani, Neamț; înregistrează Lucia Berdan la 6 mai 1989, Mg. 650, I, 43). Cu această ultimă credință am trecut în riturile liminare – de prag. „Dacă o femeie nu poate naște cu înlesnire, în unele părți din Transilvania moașa dă de trei ori cu piciorul în ușa”⁷. „Când o femeie nu poate să nască, bărbatul ei ocolește casa cu toporul în mână sau împlântă două topoare cruciș în vreun stâlp al cerdacului, ori într-o grindă, ori în prag. Tot așa se face și când omul nu poate muri... Poporul crede că duhurile rele stau împotriva și caută să le alunge”⁸ (Bacău, Bărsănești, Albele). „Ca să nască ușor, să sară peste trei praguri” (Botoșani, Răchiți, Costești). „Ca să nască ușor, să

⁷ Artur Gorovei, *Datinele noastre la naștere*, București, Ed. Minerva, 1909.

⁸ Gh. F. Căușanu, *Superstițiile poporului român în asemănare cu ale altor popoare vechi și nouă*, București, Socec, 1914, p. 284.

dea cu piciorul în ușa, în masă” (Vrancea, Dumitrești, Bicești de Sus). „Când se naște un copil, se împlântă în pragul ușii un cuțit și se pun în leagăn două ace pentru ca să se împiedice strigoii și să nu se apropie de copil”⁹. „Îndată ce se naște copilul, moașele bat o bucată de fier deasupra ușii. În Transilvania se pune un topor în prag și tot în prag împlântă un cuțit moașele din Macedonia și din Istria, ca să nu se apropie duhurile rele de copil. Tot așa, dar fără fir roșu, fac îndată după ce moare omul. Cuțitul ori toporul rămân în grindă, sau în prag, trei zile, până se întorc oamenii de la îngropăciune”¹⁰. Este momentul să notăm aici, pentru a sublinia corelația naștere-înmormântare, început-sfârșit, două credințe aromânești culese de Dumitru Cosmulei: „Dacă se naște un copil în aceeași lună când s-a întâmplat să moară cineva din acea familie, copilul e închis într-o cameră, ca să nu vadă mortul, ori i se atârână de brâu o cheie” (Selia)¹¹ și „Dacă se întâmplă să fie un copil nebotezat în familia în care s-a întâmplat moarte el va rămânea mut”. „După ce a născut, în Bucovina, se bate un canaf de lână roșie deasupra ușii, iar în Istria se împlântă un cuțit în pragul casei, ca să nu se apropie duhurile rele. În Macedonia, se pune deasupra ușii un fir de ață albă și altul roșu răsucit”¹². „Dacă naște o femeie, apoi se leagă la poartă o cordea roșie ca să nu fie deocheată”¹³. „Când naște o femeie, se bate un canaf de lână roșie deasupra ușii (Bucovina), sau se împlântă în pragul casei un cuțit, ca să nu se deoache copilul și să se apropie necuratul de el”¹⁴. Tot așa, „la casele unde fată o vacă înspre Crăciun se punea la grajd un lanț, după ce în prealabil fusese pus la pragul casei și au trecut peste el colindătorii ca să nu se «strice» vaca. La Băița de sub Codru, la pragul grajdului se pune alături de lanț și un topor și sare”¹⁵. După ce naște, „buricu și «casa copilului» și ngroapî la pragul ușii, să nu se prindă nimic de copil, de lehză” (Talpa, Bârgăuani, Neamț; înregistrează Lucia Berdan în 1989, Mg. 650, I, 11). După ce moașa tăia buricul copilului (rit de separare), îl înnoadă și îl lăsa să se usuce până îi cădea capătul. Apoi acesta era legat cu ață, cu lântug și se păstra pe meșter-grindă sau sub pragul ușii până ce copilul împlinea vârsta de 7 ani¹⁶. Cu această ocazie se efectuează și practici magice de augurare (menire) și de protecție a lehuzei. „Buricul ce cade la copilul mic, se învelește bine și se bagă printr-o gaură de la podelele casei (lângă prag), de voim ca următorul copil să fie băiat. Dacă vom pune buricul sub coardă sau în vreo crăpătură, va fi fată copilul următor” (Covurlui)¹⁷. „În pragul casei se

⁹ Artur Gorovei, *Credinți...*, p. 312.

¹⁰ Ciaușanu, *op. cit.*, p. 284-285.

¹¹ Dumitru Cosmulei, *Datini, credințe și superstiții aromânești*, București, 1909, p. 36-37.

¹² Artur Gorovei, *Datinele...*, p. 24.

¹³ Artur Gorovei, *Credinți...*, p. 97.

¹⁴ *Ibidem*, p. 228.

¹⁵ Pamfil Bilțiu, *Contribuții la studierea obiceiurilor de iarnă din Zona Codru*, în vol. *Tradiții maramureșene*, II, Baia Mare, 1979, p. 128.

¹⁶ Cf. Mihai Dăncuș, *Rituri de separare, agregare și inițiere în faza copilăriei. Zona Maramureș*, în „Marmația”, V-VI, Baia Mare, 1979-1981, p. 437.

¹⁷ Artur Gorovei, *Credinți...*, p. 225.

face o gaură astupată cu un dop de lemn. Acolo, mai ales la cel dintâi copil, mulge puțină țâță pe o bucată de pâine adăugând trei boabe de piper, trei de tămâie, puțină sare și un petec din iia murdară. Se leagă toate într-o zdreanță și le îngroapă acolo. Se îngroapă la prag că acolo-i talpa casei și zice: Când se va muta talpa, atunci să se mute țâța, sau atunci să se mai ducă țâța mea când oi scoate eu ce-am băgat aici”¹⁸.

Aceste credințe reflectă caracterul sfânt al pragului, însemnul casei, locul unde se adună sufletele strămoșilor când sunt pomeniți, rolul de depozitar al tuturor energiilor celor ce locuiesc acolo. În basmele noastre populare este frecvent întâlnit motivul eroului care, pentru a prinde puteri supraomenești, îi cere mamei să-i dea țâță sub prag sau sub talpa casei. Caracterul sacralizat al pragului, legat de simbolismul trecerii, se reflectă și în numeroasele practici magice de etnoiatricie, care se efectuează pe pragul casei, pentru a scăpa copilul nou-născut de anumite defecte fizice, psihice sau de diferite boli. „Dacă se naște vreun copil cu vreun semn, apoi e bine ca mama lui să-l ieie și să se așeze cu dânsul pe pragul ușii, pe când toacă și trag clopotele pentru liturghie și să-l lingă de trei ori pe frunte zicând: Precum trece sunetul clopotelor și al toacei, așa să treacă și semnul lui”¹⁹. „Pruncul, dacă are vreun tic, să-l alăpteze mă-sa pe prag când va toca la liturghie și-i va trece”²⁰. „În cea dintâi duminică de la nașterea unui copil să-i dea mă-sa țâță pe pragul ușii, să nu capete la plîns artag”²¹. „Dacă noul născut are semne pe corp, primele șase săptămâni, mama să-l alăpteze stând pe pragul casei și să-i deie țâță cruciș, să se gândească la ce a privit cât a fost gravidă și dacă își amintește, atunci dispar semnele”²². Pentru somnul copilului: „sî duci cu el, stă pi pragu ușii și când tragi clopotu la biserică sî spune cî așa cum sî duci sunitu clopotelor așa sî sî ducî plînsu di la copilu meu, asta duminică dimineața, și noaptea iar mergi cu el afarî, îl aratî la lunî, tot așa cum mergi luna pi cer, așa sî meargî, sî sî ducî plînsu” (Dofteana, Bacău; înregistrează Lucia Berdan în 1987, Mg, 629, I, 3). „De «rău băieților» sî discântî duminică dimineața pân-a nu toca popa, pi prag ti pui și zici: Popa toacă/Rău di la băietu neu sacî” (Sirețel, Iași; înregistrează Lucia Berdan, Mg, 78, I, 15). În descântecul de speriat, cules de la Țibucani, Neamț, se spune:

Și spărietu cu cuțātu l-oi sapa
Afarî pisti prag l-oi da
Și cânil-n gurî l-a lua

(Mg. 226, I, 28; culege Lucia Berdan în 1976)

¹⁸ Ștefania Cristescu-Golopenția, *Drăguș, un sat din Țara Oltului (Făgăraș). Manifestări spirituale. Credințe și rituri magice*, București, 1944, p. 49.

¹⁹ Artur Gorovei, *Credinți...*, p. 223.

²⁰ *Ibidem*, p. 286.

²¹ *Ibidem*, p. 273.

²² Vasile Scurtu, *Cercetări folklorice în Ugocea românească*, în „Anuarul Arhivel de Folklor”, VI, publicat de Ion Mușlea, extras, 1942, p. 40.

În alt descântec de speriat, cules de la Ciprian Porumbescu, Suceava, se descântă printre ușă, înainte de apusul soarelui, cu spata, cu cuțitul și cu mătura. În descântecul de strâns la copii (=colici la copii), înregistrat la Ștefan cel Mare, Vaslui, descântătoarea spune:

M-am pus pe prag
M-am uitat în jos
M-am uitat în sus
M-am uitat la vali
M-am uitat la dial
Înspre soari răsari

(Mg. 175, I, 26; culege Lucia Berdan în 1974)

Pentru „scrântitură” (= luxație), la Zănești, Neamț, „deschide ușa la prag, dintri cameră și tindă, și lua cociorba și si sprijini și pui partia sclintit pi prag și ie pune picioru pi locu undi era sclintitura pi prag și si sprijine în cociorvî. Zice:

– Ci vrei,
Doi băieți di gemini
Sau picior sclintit?
– Nici băieți di gemini!
Nici picior sclintit !

E avé născuți doi băieți di gemini și avé leac. Di trii ori” (Mg. 65, II, 17; înregistrează Lucia Berdan în 1971). Tot pentru aceeași boală, la Valea Oilor, Bălțați, Iași, „îl pui pi prag cu mâna și cu chicioru dai așa pi mână și al freci. Dimineața” (Mg. 345, I, 29; culege Lucia Berdan în 1979). La Găgești, Bolotești, Vrancea, se numește „Di călcat”:

„Nici doi copii di gemeni
Nici picior sclintit.

Îl calci, pui picioru pi prag și-l calci di trii ori” (Mg. 96, I, 11; culege Lucia Berdan în 1972). Într-un descântec de strâns (=colici, rahitism), de la Fântânele, Focuri, Iași, se spune:

Șade-un cucos negru pe prag
Cere pâine și sare
Noi pâine și sare nu i-om da
I-om da plânsorile,
Suschinăturile
Și ofturile lui (cutare).
În aripi le-o lua
Și-n nouru o zbură
(Cutare) să rămâie curat,
Luminat,
Cum Maica Precista l-o dat.

La Dulcești, Neamț, în descântecul de strânsoare se spune:

Cucoș negru șădi-n prag
Strigî beri, mîncari
...Eu i-am dat plînsurili
Durerili, strigările.

„Dacă-i un copil încrucișat, în trei duminici să sugă pe prag, când trag clopotele de la biserică” (Suceava, Vatra Moldoviței). „Se pune sub prag un ac cu păcură, ca să nu faci copilul roci” (=eczemă alergică) (Botoșani – Roma). „Dacă naște copilul cu păr [pe corp] aduci trei oali cu apă din trei locuri diferite, le puneați pe prag, ti așazai cu spații la eli, li varsai cu călcăiu, și cu apa din al treilea, scaldai copchilașul și-l descântai” (Botoșani, Concești).

Ursitoarele, după o credință din Munții Apuseni, „eli vin după naștere la ușă și ursesc” (satul După Piatră)²³. Numerosul grupaj de practici rituale care pregătesc botezul copilului și efectuarea lui sub bune auspicii face parte din riturile de integrare, care implică și ele numeroase secvențe magice. Trecerea copilului peste pragul casei pentru a fi dus la botez presupune ieșirea într-o lume plină de vibrații magice. De aceea, actanții acestui ceremonial își iau măsuri de precauție, necesare și la ducerea copilului la botez, și la întoarcerea de la botez, când copilul va fi integrat propriu-zis în familie, ca persoană cu nume propriu, recunoscut de colectivitate. „Când se duc cu copilul la botez pun foc și toporul sub prag, ca să fie copilul vrednic ca toporul”²⁴. „În Camena, când pornesc cu copilul la botez, pun foc sub prag și apoi trec ca să fie copilul vrednic, sănătos ca focul”²⁵. Exemplele citate ilustrează clar un rit de purificare, prin foc, la pășirea pragului, și de augurare pentru viitorul membru al familiei. „În Prusia Ostică și Westfalia – spune Gh. F. Ciaușanu – cei ce se duc cu copilul să-l boteze trebuie să treacă peste o mătură și o secure, puse pe prag, pentru ca cel nou născut să fie ferit de vrăji. La fel se crede și în Austria”²⁶. Aurel Iana, care publica în 1889 credințe de naștere din părțile Oraviței, pomenea de practica de aplecare a copilului spre a atinge cu capul pragul de jos al ușii, înainte de a ieși sau a merge la botez, ca să nu se prindă deochiul de el, zicând: „Cum se așează pragul sub lume, sub țară, așa să se așeze deochiatul la cel nou-născut”, urmată de scoaterea copilului pe fereastră din casă, rostindu-se formula magică: „Cum se ține fereastra de casă, așa să se țină și noul născut de mumă-sa”²⁷. Teodor T. Burada, în *Obiceiurile la nașterea copiilor poporului român din Macedonia*²⁸, descrie următoarea practică magică de etnoiatrie în legătură

²³ Maria Văcariu, *Contribuții la studiul obiceiurilor din Munții Apuseni. Obiceiuri legate de naștere*, în „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1965–1967”, Cluj, 1969, p. 571–579.

²⁴ Elena Niculiță Voronca, *Datinile și credințele poporului român*, adunate și așezate în ordine mitologică de..., Mihalcea, editură proprie, 1903, vol. I, p. 525.

²⁵ *Ibidem*, vol. II, p. 1212.

²⁶ *Op. cit.*, p. 287.

²⁷ A. Iana, *Din credințele la naștere* (din părțile Oraviței), în „Familia”, 1889, nr. 41, p. 603.

²⁸ În „Convorbiri literare”, XXVI, 1892, nr. 1, p. 39–50.

cu botezul: „Dacă într-o familie mor copiii, este obiceiul ca moașa să ia copilul îndată ce s-a născut, fără să știe mama, să-l ducă la biserică, să-l lase în pragul ușii pentru ca să-l găsească cei ce vor ieși din biserică, atunci cine vrea să ia copilul găsit și-l botează, moașa stă ascunsă, vine la naș și spune a cui e copilul acesta, îl duce acasă la mama lui și aceasta îl înfiază, ca și cum ar fi un copil străin”. Altă practică magică, tot din această categorie, descrisă de Teodor T. Burada: se ia copilul și se aruncă pe fereastră în brațele cuiva și apoi mama se face că-l cumpără, cu 5 sau 10 parale, aducându-l în casă, nu pe fereastra pe unde l-a scos, ci printr-alta, sau pe ușă²⁹. Emil Petrovici notează această practică magică de la românii din Serbia: „La întoarcerea de la botez dau copilul tatălui pe fereastră”³⁰. Vasile Scurtu o găsește în Ugocea românească: „La întoarcerea de la botez dau copilul tatălui pe fereastră, iar acesta îl închide puțin timp într-o ladă ca să hie gazdă, bun ca lada și să tacă ca ie, să nu plângă”³¹. Această practică rituală poate fi pusă în legătură cu o veche practică magică de etnoiatrie: datul de pomană al copilului bolnav pe fereastră: „Ciala stă afară și-el dă pi geam și-i spuni cici Pi-asta lumi sî fii al meu și pi ceialtî sî fii a tău și ciala zâci bodaprosti și i-l dă înapoi pe ușă” (Sagna, Neamț; înregistrează Lucia Berdan în 1988, Mg. 638, I, 6). În Lituania, când se aduce de la biserică un copil care tocmai a fost botezat, tatăl îl ține un moment deasupra pragului, ca să pună noul născut, noul membru al familiei, sub protecția divinităților domestice³². În Germania, în evul mediu, era obiceiul ca după botez copilul să fie pus sub o mătură la ușa odăii de culcare³³. Și la întoarcerea de la botez, în practicile magice românești se face pe prag un prim rit de augurare la intrarea în casă: „Când sî vini di la botez, se pune o carte pe prag, creion, să ajungă om mare” (Suceava, Udești, Reuseni). „Când vine de la botez, copilul se dă peste prag. «Ți l-am luat păgân, ți l-am adus creștin». De trei ori. l-l dă de pomană cu lumânarea în mână: «Pe lumea asta sî hii a vostru, pi cealaltî sî hii a nostru». Cumătra stinge lumânarea în pragul de sus a ușii, să se facă băietul mare, frumos” (Bacău, Dofteana, Cucuieți). „Lumânarea de la botez se stinge în podele sau la ușă. Nu se suflă într-nsa. Și la cununie tot așa” (Neamț, Grumăzești). „Când se botează la cimitir de Sfântu Ioan copiii morți nebotezați, când vin acasă, apăi îi dăm tot pisti prag nașului di pi masî colac” (Todireni, Stănița, Neamț; înregistrează Lucia Berdan, Mg. 635, I, 32). „Pentru copiii morți, nebotezați, care se botează de Sfântu Ion, li sî dă în sîti, li sî dă numa doi colaci sau patru, și numa un șarvețal sau o batistă. Îi dă nașului în sîti pi prag, afară, când scoati mortu, îi dă și colacu di botez” (Bahna, Neamț; înregistrează Lucia Berdan în 1989, Mg. 683, I, 42). J. G. Frazer, în lucrarea citată, notează un grup de credințe care atestă că spiritele care bântuie pragurile sunt ale morților: în Africa Centrală, în India sau în Rusia, se

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Emil Petrovici, *Note de folclor de la românii din Valea Mlavei* (Serbia), în „Anuarul Arhivei de Folclor”, VI, 1942, p. 43-75.

³¹ *Op. cit.*, p. 43.

³² Cf. J. G. Frazer, *op. cit.*, p. 193-194.

³³ Ciaușanu, *op. cit.*, p. 293.

îngropau copiii născuți morți sub praguri, ceea ce ar explica faptul că se crede că ele sunt bântuite de sufletele micuților morți³⁴. Deci încărcătura magică pe care o are pragul în imaginația populară se datorează, în parte, unui vechi obicei care constă în îngroparea cadavrelor de copii sau de animale sub prag. În Africa Centrală, mai semnaleză Frazer, era obiceiul să se îngroape placenta (locul, casa copilului) sub pragul colibeii sau sub ușă, căci se crede că placenta este o ființă geamănă cu copilul, pe care îl urmează îndeaproape în lume. Mama crede că spiritul copilului va trece în ea și va renaște. Aceeași credință în reîncarnare este foarte răspândită și în India. Și la români, cum am arătat anterior, este obiceiul să se îngroape placenta sub prag, sub stâlpul casei sau la un loc curat, la un pom, în grădină, unde nu calcă nimeni. Căci dacă ar călea, copilul ar fi și el călcat în picioare de toată lumea, credință bazată, ca și în multe practici magice, pe principiul *similia similibus curantur*, „După ce este botezat, moașa așează crișma pe ușă” (Bacău, Podu-Turcului, Căbești). Nu numai copilul, dar și lehuza trebuie să se purifice. Interdicția de a părăsi casa, după ce a născut femeia, durează 40 de zile. „Când femeia care a născut merge la biserică, la 6 săptămâni, întâi se spală acasă, apoi merge la biserică pentru a se face «curățirea femeii». Acolo stă numai pe prag, până o dezleagă popa, apoi intră în biserică”³⁵. Aceeași credință este citată și de către Vasile Scurtu în *Cercetări folclorice în Ugocea românească*, p. 42.

Un alt grupaj de secvențe rituale din riturile de separare se referă la practicile magice privind următoarele etape: întărcarea și mersul în picioare. Acestea au, cu deosebire, o mare încărcătură magică divinatorie și de augurare, dorindu-se integrarea cât mai benefică a copilului în familie și dezvoltarea lui ca membru sănătos al ei: „La întărcat i se pun copilului după ușă: cărți, creioane, cuțit, foarfeci, ouă, pâine, ban, ciocan, clește. Ceea ce alege prevestește meseria” (Bacău, Helegiu, Brătila). „La întărcat se pune după ușă stilou, carte, clește. El trage la ce are noroc” (Bacău, Vultureni, Lichitișeni). „Când se întărcă copilul, și pui după ușă un ou, baliguși di vaci, topor, ciocan, săciri, coasa. Di ci s-apucă întâi cu mâna, aceea învață el în viață” (Botoșani, Vlădeni, Brehuiești). „Când se-ntărcă i se pune după mătură, după ușă, bomboane, un ou, păr de porc, pene de găină, o carte” (Galați, Cavadinești). „Copilul când îl întărci, îi pui un ou copt de cea parte de prag, în tindă și pe copil îl pui de astă parte, în casă, să-l iee și să-l mănânce, atunci îl dai pe pâinea lui. Cât de degrabă se trece pragul, așa degrabă uită de piept”³⁶. „Copilul se întărcă lumea astfel: de duminică seara se pune după ușă casei un pahar cu vin și un covrig. Luni dimineața când copilul se scoală, se lasă să se ducă singur să le ia de acolo, apoi i se dă să mănânce”³⁷. „Când începe să pășească copilul i se pune după ușă perie, cheptine, mătura. Peria – are noroc la gite. Dacă pune mâna pe cheptine și mătură nu pre-i noroc bun” (Neamț, Dulcești). „Ca să umble copilul mai bine,

³⁴ *Op. cit.*, p. 193, 195.

³⁵ Emil Petrovici, *op. cit.*, p. 43–75.

³⁶ Elena Niculiță Voronca, *op. cit.*, p. 425.

³⁷ Artur Gorovei, *Credinți...*, p. 155.

când începe a se trage pe jos, îl ia unul din căseni într-o duminică dimineața de mânuțe și-l duce în picioare până la prag, iar mă-sa taie cu foarfecele înaintea lui câteva pene de găină³⁸. Uneori practica divinatorie privind ocupațiile viitorului membru al familiei se efectuează, dacă e cazul că tocmai atunci copilul prinde a păși, „în sara di Anu Nou: punem pi pragu casii, pi prag la uși punem o cărtăcici, un stilou, un plumb. Copilu merge, prinde primii pași a păși și sî duce acolo și copilul la ci punia mâna, atunci noi spunem cî ori a sî-nveți carti, ori... punem mai multi, de ați, dacă iare fetiți ș-un ciocan, atuncia el sî repeză și pune mâna și lua ci lua... noi zicem cî uiti cî meseria asta a sî-i placî copilului” (Hociungi, Moldoveni, Neamț; culege Lucia Berdan în 1989, Mg. 681, I, 42). În acest caz, practica de divinație pentru noul membru al familiei se leagă de practica de divinație a începutului de an, care se dorește benefic și prosper pentru toți ai casei. Această practică divinatorie pentru copil se mai repetă și „când îi taie moțu, se pune după ușă carte, clește, cuțit” (Suceava, Liteni, Siliștea).

În ceremonialul întemeierii (nunta), cel de al doilea mare rit de trecere din viața familială, riturile de prag, poartă sunt prezente în câteva momente marcante ale riturilor de separație, care pregătesc integrarea într-o nouă familie. Un prim grupaj de secvențe rituale se desfășoară la casa miresei, când vine alaiul după ea s-o ia cu nunta. Pragul cere și aici rituri speciale. Trecerea lui reprezintă pătrunderea în viața familiei. În Transilvania, după Vasile Scurtu, „Stegașul merge la casa miresei, unde aceasta așteaptă cu părinții și neamurile. Ea se ascunde iar stegașul o caută până o găsește... Înainte de a pleca, stegașul face semnul crucii cu steagul pe ușa casei, apoi așează steagul pe prag și la ieșire trec peste el: mireasa, mirii și drujba³⁹. „La casa miresei, la întoarcerea de la biserică țâpurind și în zgomot mare vin cu toții. Aici se face «giocul colacilor»: doi flăcăi țin în mână colacii de la cununie pe sub care trec mirele, mireasa și nașii. Apoi steagul e așezat pe prag și trece peste el intrând în casă mirele, mireasa, nașii și drujba. Stegașul ridică steagul și intră și ceilalți nuntași chiuind :

Lărgiți-vă casa
Că ni-i mare oastea⁴⁰.

Cei doi colaci mari se așază pe masă, părinții mirelui îi prind și îi lovesc de „meșter grindă”. În acest timp, nuntașii chiuie la mire și la mireasă⁴¹. În Mărginimea Sibiului, cei adunați la casa miresei închideau porțile. Ajunși la poartă, nuntașii începeau să bată ca să li se deschidă. Poarta rămânea, în continuare, încuiată. Un fecior mai tânăr sărea peste poartă și o descuia. Alaiul intra. Sunt întâmpinați de tatăl fetei (socrul mic), care îi poștește în casă. Ușa este păzită de un

³⁸ *Ibidem*, p.78.

³⁹ Scurtu, *op. cit.*, p. 47-48.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ *Ibidem*, p. 48.

grup de fete care nu consimt să elibereze mireasa decât în schimbul unei sume de bani. După plata sumei, mireasa își ia rămas bun de la părinți⁴². Aceste secvențe rituale sunt foarte frecvente și în Moldova: „Sânt de față fete care nu dau zestrea până când nu le plătește mirele. Ele chiuie tot timpul și bat în palme pernele” (Bacău, Livezi, Prăjoaia). „Să plătească mireasa mirele când o ia de la casa socrilor mici” (Bacău, Berzunți). „Îi încuie poarta și ca să poată ieși trebuie să plătească. Mirele când intră în casă, să ia zestrea, trebuie să plătească la o soră de-a miresei” (Bacău, Ștefan cel Mare, Rădeana). „Nu poate să intre mirele pe poartă până nu plătește la vorniceii miresei, la fel și cu zestrea” (Bacău, Căiuți, Vrânceni). „Se ațin la poartă pentru a primi bacșiș de la mire. Se cumpără fata de la flăcăii satului” (Bacău, Vultureni, Godineștii de Jos). „Închid porțile și-i cer să plătească mireasa și zestrea s-o cumpere” (Bacău, Huruiești, Prădaiș). „Când pleca mireasa din casa ei, un tânăr se punea în ușă, pune un băț. Mirele cu nașu plătea în bani. Plătește iernatu miresei, zestrea” (Vrancea, Vidra, Vișoara). „Când pleacă mireasa de la casa ei și are frați mai mari, îi pune un băț în ușă și nu-i dă voie să plece până când nu le plătește mirele un bacșiș. Bani” (Vrancea, Vidra). „La ieșirea pe poartă, nunta este oprită de tinerii satului care cer vamă pentru petrecerea făcută miresei în timpul cât a fost fată” (Bacău, Glăvănești, Răzeși). „Și atunci când se ia mireasa din alt sat și când se ia zestrea, flăcăii din satul miresei vor închide porțile casei miresei și nu vor deschide până când mirele nu va da băutura sau bacșiș” (Bacău, Pârjol, Băsești).

În Muntenia întâlnim aceleași secvențe rituale în legătură cu pragul și poarta la plecarea miresei de la casa ei, ca și în celelalte provincii românești. „Când alaiul miresei, nașului și oamenilor lor ajung la poarta miresei, porțile erau zăvorâte de rudele miresei. Cât timp se spune orația de nuntă, iese din curtea miresei o fată bătrână, urâtă, îmbrăcată prost. Nuntașii fac gălăgie și strigă. Cei din curtea miresei, dacă văd că nu-i pot păcăli pe nuntași, mai scot o altă „fată” (ca și prima, o femeie în vârstă), dar nici cu aceasta ei nu sânt de acord. Atunci se deschid porțile, din casă apare mireasa adevărată. Mireasa toarnă apă (din vadra pe care a adus-o dimineată de la fântâna cu „fratele de ginere”) să se spele mirele pe mâini, înainte de a intra în casă, pentru alungarea tuturor relelor, a apucăturilor urâte⁴³. Aici apar, în plus, bine precizate și riturile de purificare legate de poartă, cu sensuri magice augurale pentru viitoarea familie. J. G. Frazer, în lucrarea citată, argumentează caracterul sfânt al pragului prin practica sacrificării de animale pe el și obligația persoanelor care intră în casă să pășească peste bălțile de sânge. „Adesea această sacrificare are loc în momentul în care mireasa intră pentru prima

⁴² Amalia Pavelescu, *Din folclorul Mărginimii Sibiului. Poezia ceremonialului de nuntă*, în vol. *Studii și comunicări de etnologie*, Sibiu, tom. VII, 1993, p. 131.

⁴³ Ion Cruceană, *Ceremonialul nunții în comuna Mozăceni – Argeș*, în „Anuarul Arhivei de Folclor”, XII–XIV (1991–1993), p. 241–242.

dată în casa mirelui”⁴⁴. În Belucistan, în Siria, în Egipt se taie o oaie pe prag când mireasa intră în casa mirelui și ea este obligată să pășească peste sângele care curge pe prag. În Roma antică, când mireasa intra în noua ei casă îi era interzis să atingă pragul cu picioarele și era purtată în casă. Varro spune că obiceiul de a purta mireasa peste prag avea drept scop să o împiedice să comită vreun sacrilegiu călcând un obiect închinat zeiței casei Vesta, în timp ce Plutarh credea că această ceremonie era o reminiscență a răpirii sabinelor. În Maroc, în China, în Palestina, în Grecia, în Silezia mireasa era purtată peste prag, obicei pe care J. G. Frazer îl pune în legătură cu superstiția că pragul este bântuit de spirite rele. În Armenia, unde se crede la fel, mireasa este însoțită de un bărbat, cu o spadă în mână, cu care face semnul crucii pe peretele de deasupra fiecărei uși. Riturile de prag în ceremonialul nunții la români au toate valențe purificatoare și augurale. „Dacă în momentul când intră mireasa în biserică va pune mâna dreaptă pe pragul de sus al ușii bisericii, nu va face copii”⁴⁵. „De la biserică, nuntașii merg în casa socrului mare. Când dau să intre în curtea mirelui, arcașul nunului aruncă de trei ori peste casă săgeți anume pregătite, ori bețe frânte în două, ca să fie cu spor și cu belșug noua căsnicie. În pragul ușei casei, mireasa întâmpină pe nănași cu un vas de apă curată, din care le toarnă să se spele pe mâini” (Rășinari)⁴⁶. Când alaiul ajunge la soacra mare, după cununie, soacra, după ce-și sărută nora, o conduce la un ciubăr de unde mireasa toarnă de trei ori apă în mâinile socrului și ale nașului. Varsă apă din ciubăr, apoi îl așază în fața nașului, care aruncă în el galbeni. Apoi întregul alai este invitat în casă⁴⁷. La Drăguș, Țara Oltului, în Făgăraș, „înainte de a trece pragul casei, a cărei soartă o va împărți de acum încolo, soacra îi pune un blid cu orez în cap”⁴⁸ – un rit de augurare semnificând prosperitatea, fecunditatea tinerei în noua sa locuință. În Moldova, soacrele mai obișnuiesc să pună pe prag o mătură, pe care, dacă mireasa, înainte de a păși, o ridică, e semn de hârnicia ei, iar dacă pășește peste ea, fără a o ridica, e semn că nu va fi prea iute la treabă (Tăvădărăști, Dealu Morii, Bacău; culege Lucia Berdan în 1990). Semnificația actuală care se dă acestei credințe nu o înlătură pe cea anterioară, mult mai veche, după care mătura e investită cu proprietăți magice de a înlătura duhurile rele. Această credință este prezentă pretutindeni și în obiceiurile de naștere, când lângă copilul nebotezat se lasă o mătură și un clește, ca cel rău să nu se prindă de copil. De asemenea, în descântece, mătura este nelipsită din recuzita descântătoare, cu care alungă boala, răul etc. Într-un descântec de luat cuțitul, din Teleorman, descântătoarea folosește acest obiect pentru a alunga boala:

⁴⁴ P. 196.

⁴⁵ I. Aurel Candrea, *op. cit.*, p. 88.

⁴⁶ Amalia Pavelescu, *op. cit.*, p. 134.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 131.

⁴⁸ Ștefania Cristescu-Golopenția, *op. cit.*, p. 104.

Că cu mătura te-am măturat,
De la (cutare) te-am depărtat⁴⁹.

În riturile aromânești de nuntă, sensul purificator și de augurare la prag este, de asemenea, evident. Dumitru Cosmulei cita în 1909 următoarele practici: „Când cortegiul ajunge la casa mirelui, se oprește înaintea ușei... în fața casei o așteaptă soacra cu un vas cu unt, pe care îl prezintă miresei, ca să ia cu degetul unt și să ungă pragurile casei, că numai așa va fi în casă noroc și spor la muncă și avere”⁵⁰. „Când intră mireasa în casă, după ce unge pragurile și ușorii cu unt, în unele locuri sare peste prag, fără a-l atinge... un obicei ce se practica și la romani întocmai”⁵¹. „În ținutul Metovei, mai e obiceiul ca soacra mare, când sosește mireasa la poartă, joacă între celelalte femei cu cupa de unt în mână, apoi unge cu unt poarta în momentul când mireasa trece printr-nsa”⁵². „La Selia, când soacra iese înaintea miresei, în momentul ce aceasta trece pragul, îi unge mâinile dintr-un pahar de unt, pe urmă unge ușorii în chip de cruce, iar după aceea intră în casă, îi așterne o bucată de șeiac alb, peste care calcă, ca să trăiască până va fi albă ca șeiacul”⁵³. „În câteva comune, soacra iese înaintea miresei neprimenită, îi prezintă paharul cu unt și dânsa (mireasa) unge ușa, închipuind cruce, iar în vremea aceasta alaiul cântă”⁵⁴. Din descrierile de față rezultă valoarea sacră și de concentrat de forțe vitale a untului, care simbolizează toate energiile. Totodată, în practicile magice ancestrale, untul este un element esențial al jertfirii, izvor de energie sacră⁵⁵.

În ultimul mare rit de trecere – înmormântarea – întâlnim câteva valențe simbolice ale pragului, ușii, porții – ca praguri ale existenței. Pentru marea trecere, acestea sunt preponderent rituri de separare a individului, fost membru al colectivității, de comunitatea în care a viețuit, de casa în care a locuit. Amintim, mai întâi, credința general răspândită la români că sufletul mortului stă deasupra ușii cele trei zile cât el este ținut în casă pentru a i se face cele de cuviință. În Moldova se crede că sufletul mortului stă în prosopul de deasupra ușii și vede tot ce se petrece în casă în cele trei zile cât este privegheat. Alții spun că stă la capul mortului. La Mihoveni, Suceava, după S. Fl. Marian, *Înmormântarea la români* (1892), se crede că sufletul vine după trei zile după ce s-a despărțit de corp și de aceea se pune un ștergar la fereastră și un pieptene pe prag⁵⁶. Românii din Dobrogea cred că sufletul mortului stă șase săptămâni deasupra ușorului de la ușa casei; de aceea așază ei acolo o bucată de pânză albă („pominetă”), ca să aibă pe ce

⁴⁹ Gr. Tocilescu, *Materialuri folcloristice*, vol. I, partea I, București, Tip. Corpului Didactic, 1900, p. 578.

⁵⁰ Dumitru Cosmulei, *op. cit.*, p. 29.

⁵¹ *Ibidem*, p. 30.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Ibidem*, p. 31.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *op. cit.*, p. 408.

⁵⁶ S. Fl. Marian, *Înmormântarea la români*. Studiu etnografic. Ediție critică de Teofil Teaha, Ioan Șerb, Ioan Ilișiu, București, Grai și Suflet, 1995, p. 270.

sta sufletul⁵⁷. A aceeași credință o întâlnim și pe Valea Someșului, „de aceea pentru sufletul mortului se pune un «coc» (=pâine rituală) în care se înfinge o lumânare”⁵⁸. În Moldova, în unele părți, se pune pe fereastră, pentru sufletul mortului, un pahar cu vin sau cu apă și o felie de pâine. Fereastra are, în acest caz, valența simbolică de loc de trecere. Trecerea pragului casei, când mortul este scos din casă, impune rituri speciale de separație și de protejare a celor ce rămân să locuiască în continuare în acea locuință, punerea lor la adăpost de influențele malefice. Pe Valea Someșului, „când sicriul trece pragul, vasul cu apă care a fost sub sicriu este spart de unul din membrii familiei. Concomitent, ușa se închide de trei ori. C-apoi mortu n-are ce mai căuta pe lângă casă altu în veci. Cei din casă sânt puși să treacă pe sub sita ținută deasupra ușii, pentru a-l uita pe mort” (Cârdeni)⁵⁹. „Mortul e scos din casă pe ușă, cu picioarele înainte. Apoi lovesc ușa de trei ori ca să uite, să nu moară și alții și deschid ferestrele”⁶⁰. La Drăguș, în Făgăraș, „Când se scoate mortul din casă, după ce trece pragul cu el, se sparge un hârb de oală lângă prag, să hie de capul lui, să nu mai moară om din casă, să se ducă răul după mort”⁶¹. S. Fl. Marian, în lucrarea citată, nota pentru Bucovina: „Mai înainte însă de a trece cu mortul peste pragul tindei este datina, în cele mai multe părți ale Bucovinei, de a lovi cătenel cu sicriul de trei ori de pragul ușii de la tindă. În multe comune, precum bunăoară în Mahala, lovesc, sau mai bine zis ating sicriul câte de trei ori de fiecare prag peste care trec cu mortul. Această lovire sau atingere a sicriului de prag însemnează că mortul mulțamește casei unde a locuit și că se închină să-și ia rămas bun de la întreg poporul ce s-a adunat ca să-l petreacă la groapă. Cum au scos ducătorii sicriului cu mortul afară, cei din casă, care rămân înăuntru, închid repede ușile și se uită pe fereastră afară, anume ca moărtea să nu străbată mai mult în casa aceea, ca nu cumva să se ducă, astfel, după mortul deja scos și altul cineva dintre căseni, adică să nu mai moară și altul în urma lui”⁶². Tot S. Fl. Marian mai citează pentru Transilvania practica rituală ca una din rudele apropiate ale mortului să spargă o oală și un blid pe locul unde a stat mortul în casă, sau în ușă, ca să se ducă răul după mort”⁶³, iar pentru Țara Românească, Prahova, de a sparge trei oale când se scoate mortul din casă, zicând:

Cum se sparg oalele
Să se spargă boalele⁶⁴.

⁵⁷ T. T. Burada, *Datinile poporului român la înmormântări*, Iași, 1882, p. 46-47.

⁵⁸ Pamfil Bilițiu, *Contribuții la cercetarea înmormântării pe Valea Someșului*, în vol. *Studii și comunicări*, Sibiu, tom.VII, 1993, serie nouă, p. 154.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 157.

⁶⁰ Vasile Scurtu, *op. cit.*, p. 52.

⁶¹ Ștefania Cristescu-Golopenția, *op. cit.*, p. 173.

⁶² S. Fl. Marian, *op. cit.*, p. 173.

⁶³ *Ibidem*, p. 174.

⁶⁴ *Ibidem*.

La Bălăceana, în Bucovina, „îndătează românii nemijlocit, după scoaterea mortului din casă, de-a trânti oala în care a ars lumina la capul mortului de pragul casei cu o putere așa de mare că produce un sunet deosebit”⁶⁵. „Când pleacă cu mortul la groapă se cheamă un copil să i se dă peste prag o strachină cu făină, ca să aibă mortul pe lumea cealaltă” (Doj) ⁶⁶. Pentru copiii morți nebotezați, „dacă moari copilul și știi că nu ai dăruit colacii de botez nașului, atunci și pregătești un colac așa sub formă de o pâine ș-acolo și-nfigi un brăduț împodobit cu di tăti... și-i dăruiești lu'nașu cari l-o botezat. Și dă la prag” (Bâra, Neamț, înregistrează Lucia Berdan în 1988, Mg. 637, I, 24). În poartă se mai face un ultim rit de separare de casă, de fosta familie. De pe Valea Berheciului, Bacău, din mai multe comune am notat obiceiul ca la un bătrân, mai ales, cunoscut ca bun gospodar și om de vază în sat, să i se dea în poartă o oaie de pomană, de preferință neagră (Tarnița, com. Oncești; com. Vultureni; com. Dealu-Morii). Această practică trebuie considerată nu numai ca un simbol al vredniciei și avuției celui ce-a murit, ci și ca un simbol magic: oaia este, după o credință veche, animal sfânt și ghid psihopomp.

Pragul, cu simbolurile sale magico-rituale, mai apare și în riturile de inițiere. Cităm în acest sens un exemplu de practică magică premaritală: „Fetele măturând casa, în câșlegi, încep totdeauna de la prag, crezând că făcând așa vor sosi curând pețitorii”⁶⁷.

În riturile de construcție, care pot fi considerate și ele, într-un anumit fel, rituri de trecere într-o nouă existență, pragul și deci intrarea în casă nouă se consideră ceva primejdios. Numai după ce construcția a intrat în contact cu o ființă și după ce a fost însuflețită, ea devine inofensivă și încetează să mai atragă moartea ⁶⁸. Paul Sébillot amintește, pentru Franța, sacrificarea unui cocoș pe pragul casei, stropirea cu sângele unui animal a colțurilor casei. La români, în unele locuri se dă peste prag o găină vie ca preț pentru „sufletul” casei. Noi am notat această credință la Moldoveni, Neamț, dar ea poate fi întâlnită și în alte părți. Găina se dă, după cum se crede, pentru însuflețirea casei, ca nimeni din acea familie, care va trăi în casa nouă, să nu moară curând.

Și în riturile de trecere între anotimpuri, ca praguri de timp, la marile sărbători (An Nou, Sfântul Gheorghe, Paști) pragul este sacralizat pentru a păzi casa de duhuri rele: „La Paști, la Anul Nou sau la Sfântul Gheorghe, românii pun o bucățică de fier sub prag, ca să le apere casa. Germanii ținutiesc potcoave de fier în pragul ușii lor împotriva duhurilor rele, la case și la staule. În Norvegia, de Crăciun se înfige o secure în prag, în ușa casei, a staulului”⁶⁹. „La Paști pune de o parte și alta a pragului glii de iarbă verde, ca tot anul să ai belșug în casă și roadă bună”

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ Artur Gorovei, *Credinți...*, p. 111.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 268-269.

⁶⁸ A se vedea și Mircea Eliade, *Comentarii la legenda Meșterului Manole*, în *Mircea Eliade, Meșterul Manole. Studii de etnologie și mitologie*. Ediție și note de Magda și Petru Ursache, Iași, Editura Junimea, 1992, p. 105-144.

⁶⁹ Clăușanu, *op. cit.*, p. 286.

(Vâlcea)⁷⁰. „La Sfântu Gheorghe și altădată se face pe la porți, porțițe, ușile grajdului, cruci de dohot ca viind duhurile necurate să nu poată intra” (Bucovina)⁷¹. „În ziua de Paști se pun de o parte și de alta a pragului glii de iarbă verde pe care calcă când vine de la biserică” (Rudeni, Argeș)⁷². În ziua de Paști, cum vii de la biserică, până a nu intra în casă, șezi pe pragul ușii și zi: Să se mânânce libarcă pe libarcă, greere pe greere, purece pe purece, furnică pe furnică și toate lighioanele să se mânânce una pe alta, dacă vrei să scapi de ele” (Catana, Dolj)⁷³. „Când vii de la Paști, e bine să intri în casă pe brazdă verde, că e bine de sănătate și i-o iei în ziua de Sfântu Gheorghe, că e bună de vite. E bine să se ia cu capul și cu pielea goală” (Bucovina)⁷⁴. „În proorul (ajunul) Sfântului Gheorghe se pun ramuri de răchită la fereastră, la poartă. ca să se înprourească (anunțe) sosirea primăverii” (Moldova)⁷⁵. „În ziua de Sfântu Gheorghe se pune pe la stâlpii porților răchită în brazde, ca să prindă bucatele ca răchita” (Suceava)⁷⁶. „În presara Sfântului George se pune pe tomurlucii porților și porțiților, apoi pe la grajduri, brazde cu iarbă verde și crengi de răchită, crezându-se că făcând astfel, apoi ielele nu pot lua mana vacilor, iară strigoaicele nu pot strică somnul copiilor, visul fetelor și norocul flăcăilor” (Bucovina)⁷⁷. Toată perioada dintre cele două solstiții, intersectată de echinocțiul de primăvară, se consideră în viziunea populară o perioadă de timp în schimbare, deci ca un rit de trecere temporal, de aceea se caracterizează prin multe rituri și practici magice de purificare, de augurare și de divinație pentru înnoirea timpului, pentru existența umană și desfășurarea ei viitoare sub bune auspicii, de sănătate și belșug în roadele verii. În gândirea populară „orice început, fie viață, an, treabă, drum, călătorie... adică *de trecere*, sau schimbare a unei stări la alta... reprezintă o perioadă de criză, în care lupta dintre forțele răului și binelui este inevitabilă”⁷⁸. Orice sărbătoare calendaristică, mai ales acelea deschizătoare de an sau anotimp, prefața o perioadă fastă sau nefastă⁷⁹. În concepția populară, miezurile timpului se considerau momente critice în derularea și împlinirea vieții omului⁸⁰. Cu deosebire sărbătoarea Sfințelor Paști era considerată o mare sărbătoare de înnoire și *de trecere*. Cuvântul însuși *pesah* (în aramaică) însemna *trecere*. De aici muițimea practicilor magice care premerg Sfințele Paști, ca și cele care se fac în zilele de sărbătoare propriu-zise și o lungă perioadă după aceea, până la Înălțare (Ispas). Astfel încât, în gândirea populară, Sfințele sărbători ale Paștelui sunt o îmbinare

⁷⁰ Artur Gorovei, *Credinți ...*, p. 22.

⁷¹ *Ibidem*, p. 104.

⁷² *Ibidem*, p. 139.

⁷³ *Ibidem*, p. 150.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 266.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 285.

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 349.

⁷⁸ Traian Herseni, *Forme străvechi de cultură populară românească*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1977, p. 261.

⁷⁹ Cf. Ion Ghinotu, *Vârstele timpului*, București, Ed. Meridiane, 1988.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 46.

perfectă de rituri precreștine și cultice, reprezentând *trecerea* omului de la moarte la viață (prin simbolul Dumnezeu-Omul), de la păcat la iertare, de la moartea ritualică la o a doua naștere, spirituală. În această ipostază, cuprinzătoare în gândirea populară, și riturile de trecere din obiceiurile familiale sunt raportate, prin credințe populare, la această mare sărbătoare, iar ele, la rândul lor, pot influența, fast sau nefast, viața colectivității: „Lumânările de la nuntă se păstrează până la Paștele viitor, când trebuiesc arse în întregime la Înviere” (Țepu, Tecuci). „Cine moare în ziua de Paști merge de-a dreptul în rai, căci raiul în acea zi e deschis pentru oricine” (Stânca, Iași).

Din cele expuse până aici rezultă, credem, importanța *pragului*, a *ușii*, a *porții* în riturile de trecere, în general, și în cele familiale, în special. Mircea Eliade în 1932⁸¹ discuta câteva semnificații simbolice pe care le are *poarta* în viața poporului român, ca și a altor popoare. „Ea e o făptură magică, un stăpân cu puteri nevăzute, care veghează la toate actele capitale din viața omului. Prima trecere pe sub poartă înseamnă o intrare în viață, în viața reală și rea de afară. Poarta veghează la căsătorie și pe sub poartă mortul e dus, solemn, spre lăcașul de veci. E atunci o reîntoarcere la lumea dintâi; ciclul e închis și poarta rămâne mai departe; cu un om mai puțin să vegheze alte nașteri, alte căsătorii, alte morți”⁸². În marile civilizații și tradiții: ebraice, grecești, romane, chineze, ca și în tradiția creștină, *pragul*, *ușa* și *poarta* au căpătat semnificații ezoterice, ca mediind trecerea între exterior (profanul) și interior (sacru). Civilizația noastră populară aduce și ea suficiente dovezi ale sacralizării *pragului*, *ușii*, *porții* prin reprezentări spirituale (credințe populare) și plastice (celebrele simboluri pe care le-a dat artei universale Constantin Brâncuși, simboluri plastice ale celor trei mari rituri de trecere: *masa tăcerii* sau *masa destinului* (nașterea), *Poarta sărutului* (nunta) și *Coloana infinitului* (moartea și învierea). Un asemenea simbolism a fost surprins și de Lucian Blaga, în *Meșterul Manole*, într-o splendidă metaforă: „Toată viața e cântecul obârșiiilor și al sfârșiturilor în același cerc”.

LE SEUIL, LE PORTAIL, LA PORTE DE L'EXISTENCE

RÉSUMÉ

Dans cette étude, partie d'un volume en cours de parution sur les rites de passage, l'auteur observe en détail, dans les rites de passage du cycle familial (naissance – noces – enterrement), le symbolisme des trois objets, dans lequel s'inscrivent de nombreux rites, chez des peuples différents. Les grands ethnologues, tels que J. G. Frazer, A. Van Gennep, M. Eliade ont abordé ce problème dans leurs oeuvres, en ouvrant de nouveaux horizons de recherche. Le travail de l'auteur de cette étude est concentré sur un matériel issu des recueils roumains, anciens ou contemporains. Le matériel contemporain a été recueilli par l'auteur-même et une équipe de chercheurs, pendant les dernières 30

⁸¹ *Folclor și literatură*, în „Cuvântul”, 18 iulie, 1932.

⁸² Mircea Eliade, *Meșterul Manole*, p. 333.

années, pour l'Archive de Folklore de la Moldavie et de la Bucovine. Les exemples analysés proviennent de presque toutes les régions roumaines. On se rapporte aussi aux rites de passage d'une saison à une autre et aux rites de construction. De grands artistes, tels que le sculpteur Constantin Brâncuși, ont exprimé le symbolisme de ces objets („La porte du Baiser”, par exemple).

*Institutul de Filologie Română
„A. Philippide”
Iași, str. Codrescu, nr. 2*